

Нов български университет, Департамент „Право“

АВТОРЕФЕРАТ

на дисертационен труд

за

придобиване на образователна и научна степен

„доктор“

на тема

„ЗАЩИТА НА ОСНОВНИТЕ ПРАВА НА ЛГБТИ ХОРАТА В
КОНСТИТУЦИОННАТА РАМКА НА БЪЛГАРИЯ“

Филип Роберт Самуилов

Професионално направление: 3.6 Право

(Конституционно право)

Научен ръководител:

Доц. д-р Деяна Марчева

Дисертационният труд е в обем от 292 страници структурирани в увод, три части, шест глави и заключение. Библиографският апарат обхваща общо 384 източника, предимно англоезични (295), допълнени от литература на български (75), немски (11) и други езици. Доктриналната рамка е изградена въз основа на 189 статии в реферирани издания, 88 монографии и учебници, и 46 статии и студии в колективни трудове, покрепени от 45 институционални доклада и 16 специализирани наръчника. Съдебната практика е обособена в самостоятелен раздел, предлагащ анализ на наднационалната практика (38 акта на ЕСПЧ и 28 акта на Съда на ЕС) и конституционното правосъдие (12 акта на българския Конституционен съд и 13 на Федералния конституционен съд на Германия). Детайлно е изследвана и правораздавателната дейност чрез 99 национални решения – включително един акт на германския Федерален касационен съд и 98 български съдебни акта, фокусирани върху антидискриминационното, бежанското и семейното право (доминиращо от практиката на ВАС), както и производства по юридическото признаване на пола.

Дисертацията е обсъдена и предложена за публична защита на заседание на департамент „Право“ на НБУ, проведено на 2026 г. Защитата на дисертацията ще се състои на от часа в..... В

Материалите са на разположение в кабинет № на НБУ.

Състав на журито:

Председател на журито:

Рецензии:

Становища:

Съдържание на автореферата

1. Обща характеристика на дисертационния труд.....	4
1.1. Актуалност на научния труд.....	5
1.2. Предмет и обект на научния труд.....	6
1.3. Цели и задачи на научния труд.....	7
1.4. Методология на научното изследване.....	9
1.5. Структура на научния труд.....	10
2. Съдържание на дисертационния труд.....	12
2.1. Увод.....	12
2.2. Част първа: теоретична и историческа рамка.....	13
2.2.1. Глава първа: понятия и теоретична рамка.....	13
2.2.2. Глава втора: историко-правен генезис на статута на ЛГБТИ хората в България.....	15
2.3. Част втора: сравнителноправен и наднационален анализ.....	16
2.3.1. Глава трета: сравнително-конституционен преглед на избрани правни системи.....	16
2.3.2. Глава четвърта: стандарти на наднационалното право (вертикален анализ).....	18
2.4. Част трета: конституционноправен режим и практика в Република България.....	19
2.4.1. Глава пета: анализ на българската конституционна и правна рамка.....	19
2.4.2. Глава шеста: практика на конституционния съд и националните съдилища – казуистичен анализ.....	21
3. Заключение.....	22
4. Научни и научно-приложни приноси на дисертационния труд.....	24
4.1. Научно-теоретични приноси.....	24
4.2. Научно-приложни приноси (Предложения <i>de lege ferenda</i>).....	25
5. Бъдещи изследвания.....	26
6. Публикации във връзка с темата на дисертационния труд.....	27

1. Обща характеристика на дисертационния труд

Настоящият дисертационен труд предлага критичен анализ на дефицитите в правната защита на основните права на ЛГБТИ хората в конституционната рамка на Република България. В центъра на изследването е поставен специфичен конституционен парадокс: формално декларираните универсални гаранции за равенство и неприкосновеност на човешкото достойнство, прокламирани в чл. 6 от Конституцията, се сблъскват с институционална реалност на системна дискриминация и нормативно изключване. Този разрыв между позитивното право и фактическото му приложение довежда до юридическа „невидимост“ за значителна група български граждани и лишава абстрактните конституционни принципи от съдържание.

Дисертационният труд проследява историческата трансформация на българския конституционен и правен ред от тоталитарната държава към демократичната Конституция от 1991 г., която въвежда интегративен подход към защитата на правата на човека чрез признаване и приоритет на международните договори, ратифицирани от България, и акцент върху върховенството на правото. В този контекст се анализира ролята на Конституционния съд, който утвърждава Конвенцията по защита на правата на човека и основните свободи (ЕКПЧ) като основен стандарт за преценка на националното законодателство и изисква съответствие с общоприетите международни норми. В същото време трудът подчертава, че липсата на ефективна правна и институционална защита на ЛГБТИК+ хората не се дължи на спорадични законодателни пропуски, а е резултат от системен феномен. Неговият генезис се открива в доминиращата формалистична и оригиналистка тълкувателна традиция в българската правна доктрина и съдебна практика. Изследването надхвърля традиционните догматични прочити, за да осветли механизмите, чрез които националният правен ред остава изолиран и нечувствителен към социалната еволюция. Проучването разкрива неявните йерархии и нормативните допускания, заложили в правния език, както и деконструира доктриналното разделение между универсалните права на човека и основните субективни права в българската теоретична мисъл.

Във фокуса на дисертацията са и съвременните конфликти и напрежения при защитата на ЛГБТИК+ правата, породени от противоречията между националната нормативна уредба и съдебна практика, от една страна, и задълженията в областта на правата на човека и правото на ЕС, така както се интерпретират в наднационалната

юриспруденция на Европейския съд по правата на човека (ЕСПЧ) и Съда на Европейския съюз (Съда на ЕС). В този контекст трудът разглежда и ролята на България в европейския правен и институционален контекст – членство в ЕС и Съвета на Европа, при което европейските механизми за защита на правата на човека служат като мерило за функционирането на правовата държава. Дисертацията подчертава необходимостта от координиран и интегративен подход на национално, международно и наднационално равнище за усъвършенстване на защитата на уязвимите малцинствени групи в условията на съвременни социално-политически предизвикателства. Дисертационният труд се стреми да допринесе за задълбочаването на правния научен дискурс, като систематизира теоретичните въпроси, изследва институционалните и нормативни капани и предлага критична отправна точка за бъдещи реформи и научни анализи в областта на правата на човека и конституционното право в България.

1.1. Актуалност на научния труд

Значимостта и навременността на дисертационното изследване са обусловени от комплексната криза в правната защита на основните права в България, която се разгръща на фона на сериозно напрежение между националния правопорядък и наднационалните правозащитни стандарти. Актуалността се аргументира с прогресиращото разминаване между динамичната практика на ЕСПЧ и Съда на ЕС и консервативната практика на националните институции в България. Наднационалните съдилища утвърждават експанзивно тълкуване на защитата от дискриминация по отношение на защитните признаци сексуална ориентация и джендър идентичност, които се утвърждават като неразделна част от европейския ценностен ред. В противовес на това българската държава демонстрира институционална резистентност, която намира израз в системен отказ от изпълнение на задължителни решения на ЕСПЧ. Липсата на адекватни нормативни действия от страна на законодателната и изпълнителната власт води до поставяне на страната под засилено наблюдение от Комитета на министрите на Съвета на Европа и до ерозия на статута ѝ на предвидим партньор в рамките на споделеното европейско правно пространство. Темата е изключително актуална и поради практиката на Конституционния съд на Република България (КС) в периода 2018–2021 г. Решение № 13/2018 г. и Решение № 15/2021 г. на КС конструират стриктен оригиналистки подход, който обвързва конституционните

понятия с абсолютно биологично съдържание и историческата воля на конституционния законодател от 1991 г., и така отричат социалните факти. Тази практика инструментализира концепцията за национална конституционна идентичност и я превръща в преграда пред еволютивното тълкуване на Конституцията. В резултат Конституцията се лишава от качеството си на „живо право“ и гъвкав инструмент, от който се очаква да гарантира достойнството на всички граждани в едно плуралистично общество, като същевременно стеснява правните средства за защита на ЛГБТИ хората. Освен това значимостта на труда е свързана с прякото законодателно отстъпление от утвърдените международни стандарти, което се илюстрира ясно с въвеждането на рестрикции в Закона за предучилищното и училищното образование през 2024 г. Това законодателство е индикатор за регрес в правозащитната рамка и е съпроводено със засилената политизация на правата на ЛГБТИ хората, които се превръщат в обект на целенасочени атаки в публичния дискурс. През последните години въз основа на решенията на КС, законодателят и съдилищата в България официализират и започват да провеждат т.нар. доктрина на традиционните ценности и традиционното общество, с която се оправдава отричането на основни права на ЛГБТИ хората и подкопават устоите на демократичната правова държава.

Всички тези фактори обуславят неотложната необходимост от задълбочен правен анализ, който да предложи концептуални решения за преодоляване на съществуващия конституционен парадокс и за възстановяване на правната сигурност.

1.2. Предмет и обект на научния труд

Обект на настоящия труд са обществените отношения, които се формират и развиват във връзка с упражняването и защитата на основните права и свободи в Република България, които са разгледани през призмата на съвременния европейски конституционализъм. В този широк контекст, изследователският обект се фокусира върху правния статут на ЛГБТИ хората и институционалните механизми, призвани да гарантират тяхното равнопоставено третиране. Този обект не се изчерпва единствено със съвкупността от действащи национални конституционни и законови норми, а интегрира органично международните договори по правата на човека и актовете на правото на Европейския съюз. Неразделна част от изследвания обект е и правораздавателната дейност на Конституционния съд, общите съдилища и

наднационалните правни системи, доколкото именно съдебната практика придава практическо измерение и социална валидност на абстрактните правни разпоредби.

Стеснявайки фокуса, предметът на дисертационния труд обхваща конкретната проблематика, свързана с дефицитите, нормативните колизии и празнотите в правото, които възпрепятстват ефективната правна защита на ЛГБТИК+ хората в националната правна рамка. За нуждите на настоящия труд, с оглед на терминологичната яснота и отразяването на по-широките институционални стратегии, акронимите ЛГБТИ и ЛГБТИК+ се разглеждат като взаимозаменяеми категории и са използвани паралелно в изложението.

Предметният обхват е концентриран върху очертания конституционен парадокс, при който формалното проявление на принципа на равенство в обективното право влиза в пряко противоречие с фактическата невъзможност за пълноценно упражняване на основните субективни права. Съществен елемент от предмета на изследване е догматичният и казуистичен анализ на тълкувателните подходи в националната съдебна практика, които обуславят рестриктивното прилагане на правозащитните стандарти. В обхвата на предмета попада и системното напрежение между изолирания националния модел и еволютивната практика на ЕСПЧ и Съда на ЕС. Фокусът е насочен към демаскирането на механизма на нормативното мълчание и концептуалното определянето чрез изключване. Именно чрез тези скрити инструменти универсалното действие на конституционните гаранции се деформира, а значителна група правни субекти се оставя в състояние на перманентна юридическа несигурност и институционализирано безправие.

1.3. Цели и задачи на научния труд

Основната цел на настоящия дисертационен труд се изразява в осъществяването на цялостен и критичен правен анализ на нормативните дефицити и доктриналните празноти в конституционноправната защита на основните права на ЛГБТИ хората в Република България. Изследването категорично надхвърля описателния преглед на действащото позитивно право като си поставя за задача да изясни дълбоките теоретични и историческите предпоставки, които обуславят тези дефицити. Крайната цел на това изследователско усилие е да се конструират научнообосновани

предложения за преодоляване на съществуващата правна несигурност и за същинско гарантиране на принципа на равенство.

За реализирането на тази основна цел изследването следва логическа прогресия от взаимосвързани стъпки. Фундаментът на анализа се полага чрез прецизно изясняване на понятийния и концептуален апарат, като се изгражда аналитична рамка, която интегрира инструментите на деконструкцията и куиър теорията в сферата на конституционното право. Прилагането на този специфичен подход има за задача да разкрие неявните бинарни йерархии и нормативните допускания, заложи в правния език, доктрината и съдебната практика, чрез които институциите конструират субектите на правото и легитимират неравното третиране.

Върху тази теоретична основа стъпва проследяването на историческото развитие на правния статут на ЛГБТИК+ хората в България. Чрез правно-исторически анализ на нормативната уредба от следосвобожденския период до приемането на действащата Конституция от 1991 г., се изследва влиянието на предходните репресивни режими върху съвременната институционална среда. По този начин се установява до каква степен историческото наследство и липсата на неговото критично преосмисляне продължават да обуславят една консервативна правоприлагаща култура.

За да се преодолее националната затвореност на доктрината, научният анализ се пренася на наднационално и сравнителноправно равнище. Това изисква, от една страна, вертикално съпоставяне на националния правопорядък със стандартите на Съда на ЕС и ЕСПЧ, за да се оцени степента на съответствие с общоевропейския правозащитен ред. Успоредно с това се провежда хоризонтално сравнение на регулаторните модели в други държави членки, което служи като инструмент за идентифициране на адекватни нормативни решения и за деконструиране на аргументите за „правна невъзможност“.

Така изградената теоретична, историческа и сравнителна основа позволява да се пристъпи към същинския критичен анализ на действащата българска конституционна и законова рамка. Вниманието е концентрирано върху откриването на празноти в правото и нормативни колизии, като се извършва проучване на практиката на Конституционния съд и общите съдилища. Оценката на тяхната тълкувателна методология и правни мотиви цели да установи догматичните причини за рестриктивното прилагане на правозащитните стандарти.

Синтезът на изследователските линии намира своя логически завършек в систематизиране на направените научни изводи и формулиране на конкретни

предложения *de lege ferenda*. Изследователският стремеж е насочен към изграждането на завършен правен модел за законодателни промени, които да приведат българския правен ред в пълно съответствие с международните задължения на държавата и да осигурят ефективното действие на конституционните гаранции за всички граждани.

1.4. Методология на научното изследване

За да отговори адекватно на комплексния характер на изследваната проблематика, настоящият труд възприема многозимерна методологическа рамка, която органично съчетава класическия правно-догматичен инструментариум с критически теоретичен апарат. Дисертацията се основава на социално-правния подход, тъй като стриктният правен позитивизъм се явява познавателно недостатъчен за разкриване на дълбоките идеологически и структурни причини за дефицитите в правната защита на ЛГБТИК+ хората. Този изследователски модел позволява правото да бъде анализирано не като затворена и самореферентна система, а като нормативен ред, дълбоко вкоренен в социалния контекст и властовите структури. Посредством тази парадигма се изследва феноменът на нормативното мълчание и се установява по какъв начин липсата на изрична регулация функционира като активен инструмент за нормативно изключване.

За да се постигне пълнота на анализа, изследването интегрира два взаимнодопълващи се методологически пункта. В основата на първия от тях залягат утвърдените в конституционноправната наука методи. Чрез прилагането на паралелен правно-исторически подход се проследява еволюцията на нормативната уредба от следосвободенския период до съвременността, за да се изясни влиянието на историческото наследство върху актуалната съдебна практика. Сравнителноправният метод е приложен във функционален аспект чрез двуизмерна структура: във вертикален план се извършва систематична съпоставка между националното право и стандартите на наднационалните правораздавателни органи, а в хоризонтален план се оценяват регулаторните модели в други европейски държави със сходно историческо развитие. Казуистичният метод е интегриран чрез механизма на плътното описание, който осигурява детайлен микроанализ на съдебната аргументация на КС и върховните съдилища, с цел да се разкрият мълчаливите допускания в техните мотиви. Валидността на направените изводи се обезпечава чрез методологическа триангулация, при която трите основни метода се прилагат за кръстосана проверка на данните.

Отвъд класическата догматика, изследването въвежда и втори концептуален пункт, който оперира като критичен теоретичен филтър, изграден върху симбиозата между куиър теорията и деконструкцията. В контекста на правния анализ тези теории не функционират като идеологически платформи, а се прилагат като юридически методи за прецизен прочит на репресивните и регулативни механизми на държавната власт. Деконструкцията предоставя инструментариум за дестабилизиране на йерархичните бинарни опозиции в правния език, докато куиър теорията изпълва този модел с конкретно съдържание относно хетеронормативността и правното конструиране на субектите. Прилагането на интерсекционален подход допълнително разширява обхвата на анализа, като осветлява взаимодействието между различните форми на правно и социално изключване.

Документалната основа на изследването обхваща широк корпус от първични източници, включително действащата конституционна и законова рамка, международни актове, подготвителни материали на законодателя и съдебна практика. Дизайнът на изследването е качествен, дескриптивен и аналитичен, като е изцяло подчинен на строги етични стандарти. Осигурено е обективно представяне на всички източници при ясно отчитане на изследователската позиционалност. Синтезирайки този широк методически комплекс, трудът съзнателно преодолява институционалния формализъм и предлага завършен догматичен и теоретичен модел за осмисляне и реформиране на конституционния статус на ЛГБТИ хората в Република България.

1.5. Структура на научния труд

Дисертационният труд е логически структуриран в съответствие с поставените изследователски цели и обхваща увод, три основни части, разгърнати в общо шест глави, заключение и насоки за бъдещи изследвания.

Първата част на изследването полага теоретичната и историческата рамка на труда. Нейното начало извежда понятийния апарат и подлага на критичен разбор основните правни определения, като паралелно с това очертава утвърдената международна рамка относно сексуалната ориентация, джендър идентичността и половете характеристики. Върху тази концептуална основа стъпва правно-историческият анализ на развитието на статута на ЛГБТИ хората в България. Изложението проследява еволюцията на нормативната уредба от следосвобожденския период, през наказателната репресия в тоталитарната държава, до приемането на

действащата Конституция. Този ретроспективен преглед има за цел да установи генезиса на съвременното нормативно мълчание и историческото конструиране на хетеросексуалния модел като единствен правно релевантен.

Втората част пренася изследователския фокус отвъд националните граници, ситуирайки проблематиката на сравнителноправно и наднационално ниво. Този етап от изследването започва със сравнителноконституционен преглед на избрани чужди правни системи, при който чрез паралел между държавите от Западна Европа и тези от Централна и Източна Европа се извежда класификация на подходите в конституционното правосъдие. Този хоризонтален сравнителен подход прелива естествено във вертикален анализ на стандартите на наднационалното право. В неговите рамки се изследва еволюцията в практиката на ЕСПЧ и Съда на ЕС, с особен акцент върху забраната за дискриминация и правото на свободно движение, които функционират като външен коректив на националното право.

Въз основа на изводите от националния контекст, изследването концентрира вниманието си в третата част върху действащия конституционноправен режим и съдебната практика в Република България. Анализът тук започва с критичен прочит на българската нормативна уредба, като осветлява системното напрежение между основните конституционни начала и институционализираните аргументи, свързани с националната идентичност и обществения морал. Специално внимание се обръща на нормативното отстъпление в специалното законодателство от 2024 г. Тъй като нормативната рамка придобива реален облик едва чрез своето прилагане, следващата логическа стъпка е детайлният казуистичен анализ на националната правораздавателна дейност. В тази глава критично се оценяват актовете на КС, както и рестриктивната практика на върховните съдилища по въпросите за юридическото признаване на пола и институционалната защита на ЛГБТИК+ хората.

Заклучителната част консолидира основните научно-теоретични и практически изводи от изследването. Въз основа на установените празноти в правото са формулирани конкретни и системно обвързани предложения *de lege ferenda* за привеждане на националното законодателство в пълно съответствие с международните правозащитни стандарти. Като естествен финал на изложението са изведени приносните моменти на дисертацията и са начертани перспективите пред бъдещите научни изследвания в разглежданата материя.

2. Съдържание на дисертационния труд

2.1. Увод

Уводът на дисертационния труд въвежда в изследователската проблематика чрез критичен анализ на основния разрыв между формално прокламираните конституционни ценности и тяхното фактическо приложение спрямо ЛГБТИ хората. Въпреки че след приемането на Конституцията от 1991 г. и присъединяването на Република България към Съвета на Европа и Европейския съюз, националният правопорядък възприема интегративен подход към защитата на правата на човека, и въпреки нормативното закрепване на примата на международното право чрез чл. 5, ал. 4 от Конституцията, уводната част обосновава наличието на дълбока криза в упражняването на основните права от ЛГБТИК+ гражданите. Тази криза се проявява под формата на системен конституционен парадокс: декларираното универсално равенство пред закона е съпроводено от състояние на всеобща юридическа невидимост и фактическо безправие за значителна част от обществото.

За да се обясни този феномен, изложението извежда основните доктринални и институционални причини за този конституционен дефицит. Аргументира се тезата, че в българската правна наука продължава да господства изкуствено напрежение между понятията „права на човека“ и „основни субективни права“. Този теоретичен конструкт редуцира универсалните права до условна категория, поставена в абсолютна зависимост от конкретната национална позитивноправна уредба и волята на историческия законодател. Посочва се, че подобен формалистичен подход легитимира институционалната резистентност на държавния апарат срещу еволютивните стандарти на ЕСПЧ и Съда на ЕС. Като пример за този юридически регрес са маркирани в увода ключови актове на КС, които създават концепцията за национална конституционна идентичност с цел ограничаване на права, както и неотдавнашните рестриктивни изменения в образователното законодателство, въвеждащи изрични забрани в разрез с международните правозащитни стандарти.

За да се осмислят репресивните механизми на правото и ефектът на нормативното мълчание, уводът обосновава необходимостта от надграждане на класическия правен позитивизъм с по-комплексна методологическа рамка. Изследването прилага критичен теоретичен филтър, интегрираща деконструкция и куйър теория. Чрез този аналитичен апарат се поставя целта да бъдат разкрити

латентните йерархии в правния език, посредством които хетеронормативният модел се утвърждава като единствен валиден, а ЛГБТИ субектът се конструира като отклонение, изискващо специално третиране, вместо като носител на универсална защита.

В заключителните сегменти на увода се формулират изследователските въпроси и се излага основната теза на труда, според която дефицитите в правната защита представляват системен феномен, породен от стриктната оригиналистка тълкувателна традиция. На тази база се изгражда логическата структура на изследването, която плавно преминава от концептуално и историко-генеалогично изясняване на проблема, през сравнителноправна и наднационална съпоставка, до критичен анализ на националната съдебна практика. Този последователен изследователски ход подготвя догматичната основа за формулиране на цялостен правен модел за гарантиране на основните права в пълно съответствие с императивите на европейското правно пространство.

2.2. Част първа: теоретична и историческа рамка

2.2.1. Глава първа: понятия и теоретична рамка

Първата глава от дисертационния труд е посветена на изграждането на концептуален апарат, който функционира като аналитичен фундамент за последващото право-догматично изследване. Изхождайки от констатацията, че класическият правен позитивизъм е методологически недостатъчен за разкриване на латентните механизми на социално изключване, главата въвежда и аргументира приложението на критичен теоретичен филтър, основан на органичното съчетание между деконструкцията и куйър теорията.

Теоретичният прочит започва с деконструкция на самите правни понятия (по модела на *Жак Дерида*), при която правото се разглежда не като неутрална система от обективни норми, а като дискурсивно поле, което е структурирано чрез бинарни опозиции (напр. биологично/идеологическо, присъствие/отсъствие, универсално/специфично). Доказва се, че тези опозиции са дълбоко йерархични: едното понятие неизменно се позиционира като „оригинално“, „естествено“ и „нормално“, докато другото се маргинализира като вторично, изкуствено и отклоняващо се. Анализът демонстрира как тази йерархична структура активно оперира в българския конституционен дискурс. Знакови решения на КС се подлагат на критика заради тяхната логоцентрична логика, която абсолютизира „биологичния пол“

като трансцендентална реалност и заклеява „социалния пол“ (джендър) като изкуствен конструкт и заплаха. Успоредно с това се разкрива как легалната дефиниция за брак създава ефект на „нормативно мълчание“, при което хетеросексуалният съюз се утвърждава като единствената легитимна форма, а алтернативните семейни модели биват активно изтласкани в сферата на правното отсъствие и невидимост.

Концептуалното дестабилизиране на йерархиите преминава естествено в деконструкция на опозицията „идентичност – различие“ в контекста на либералната парадигма. Изяснява се, че конструирането на абстрактния „универсален“ субект често прикрива негласната норма на хетеросексуалния, цисджендър гражданин. По този начин легитимните правозащитни искания на ЛГБТИК+ хората се преформулират от въпрос за универсално равенство във въпрос за предоставяне на „специфична привилегия“. Гледната точка на куйър теорията позволява да се преодолее догматичната безизходица, като разкрива, че самите правни норми не са пасивно огледало на реалността, а перформативни актове, които произвеждат и натурализират хетеросексуалната идентичност като привилегирован статут.

След изясняването на перформативните механизми, изложението пристъпва към терминологичното поясняване на акронима „ЛГБТИ“. Той не се разглежда като биологична даденост, а като социално-политическо конструирано понятие, което обединява групи, подложени на системно неравно третиране. Въпреки мобилизиращата му стойност, анализът ясно демаркира сериозните вътрешни различия в правните претенции: искания за равноправно признаване на семейни връзки (Л, Г, Б), право на самоопределение и юридическо признаване на пола (Т) и защита на телесната неприкосновеност срещу недоброволни медицински интервенции (И).

Тази вътрешна хетерогенност налага въвеждането на международно утвърдената аналитична рамка SOGIESC (сексуална ориентация, джендър идентичност, джендър изразяване и полови характеристики). Обосновава се нейната абсолютна необходимост като противодействие на системния доктринален порок в българското право – концептуалното смесване на понятията пол, джендър идентичност и сексуална ориентация. Този порок води до редуциране на исканията за юридическо признаване на пола до хипотези на семейното право, което създава предпоставки за отказ от правосъдие. Всяко от четирите измерения на SOGIESC се анализира самостоятелно, като се подчертава интерпретативната роля на Принципите от Джокарта. Макар и актове на „мекото право“, те притежават ключова тълкувателна стойност и

функционират като нормативен коректив за обективна оценка на (не)съответствието на българския правен ред с еволюиращите стандарти в областта на правата на човека.

2.2.2. Глава втора: историко-правен генезис на статута на ЛГБТИ хората в България

Втората глава на изследването проследява историко-правната еволюция на статута на ЛГБТИ хората в България от създаването на модерната българска държава до приемането на Конституцията от 1991 г. Анализът демонстрира, че нормативното развитие не следва линейна траектория на прогрес, а представлява поредица от стратегически законодателни решения, отразяващи промените в идеологическите парадигми и биополитическите функции на държавата.

Хронологичният преглед започва със следосвобожденския период, като поставя акцент върху завареното правно положение. Посочва се, че действалият Отомански наказателен кодекс от 1858 г., реципирал френския *Code pénal* от 1810 г., не инкриминира еднополовите актове между пълнолетни. На този фон приемането на първия български Наказателен закон през 1896 г., който криминализира мъжката хомосексуалност (чл. 216), не е проява на приемственост, а съзнателно нормативно отстъпление под влияние на консервативните руски и унгарски модели. Това законодателно решение институционализира държавната намеса в интимната сфера, като превръща сексуалността в обект на медицинска и правна патологизация и легитимира концепцията за „здравия“ обществен организъм.

Биополитическият контрол достига своя връх в репресивния апарат на тоталитарната държава (1944–1989 г.). Разглежда се радикалната криминализация чрез Наказателния кодекс от 1951 г. (чл. 176), който за първи път инкриминира и еднополовите актове между жени, отразявайки стремежа на марксистко-ленинския режим към тотален контрол върху нерепродуктивната сексуалност. Последващият Наказателен кодекс от 1968 г. въвежда частична декриминализация, която обаче категорично не е проява на либерализъм. Чрез криминализиране на проявите по „скандален начин“ (чл. 157) държавата създава модел на „патологизирана търпимост“, който осигурява правно основание за системния полицейски надзор от страна на Държавна сигурност и Народната милиция, като принуждава ЛГБТИ хората към абсолютна социална невидимост.

Историческата рамка завършва с периода на преход и генезиса на Конституцията от 1991 г. Извършва се критичен анализ на въвеждането на

ограничителната дефиниция на брака в чл. 46 от КРБ. Обосновава се, че тази норма не е плод на изконна правна традиция, а конституционализира хетеронормативността в търсене на социална стабилност по време на радикалната обществена трансформация. Чрез прилагане на деконструктивен подход, главата показва как конституционното мълчание относно алтернативните форми на семейство действа като активен механизъм за изключване. Липсата на уредба за интимните партньорства извън брака създава дълбок „нормативен вакуум“, който не просто оставя ЛГБТИ хората без правна защита, но и ги обрича на състояние на перманентна юридическа невидимост и гражданска изолация. Този модел на двойно изключване продължава да предопределя системните дефицити в съвременната конституционноправна рамка.

2.3. Част втора: сравнителноправен и наднационален анализ

2.3.1. Глава трета: сравнително-конституционен преглед на избрани правни системи

Надграждайки историческия контекст, третата глава на изследването извежда анализа в полето на сравнителното конституционно право. Чрез прилагане на функционалния метод, тя надхвърля механичното съпоставяне на позитивноправни текстове, за да изследва динамиката на конституционната херменевтика и начините, по които различни правни системи преодоляват структурното противоречие между традиционните (често хетеронормативни) дефиниции на брака и съвременните императиви за равенство. Целта на този хоризонтален преглед е да деконструира наратива за „културната изключителност“ и да демонстрира вариативността в институционалните отговори.

Сравнителният преглед започва с проследяване на еволюцията в западноевропейските правни системи – Германия, Франция и Испания. В този контекст се очертава историческият преход от модели на паралелни институти (регистрирани партньорства) към пълна правна асимилация (брачно равенство). Специален акцент се поставя върху ролята на конституционните съдилища, които не просто реагират на социалните промени, а действат като активен двигател на модернизацията. Германският опит се характеризира с постепенното изоставяне на консервативната доктрина за „изискване за дистанция“ (*Abstandsgebot*) в полза на материалното равенство. От своя страна, френският и испанският модел демонстрират отхвърлянето на „натуралистичните“ аргументи за брака: Конституционният съвет на Франция

потвърждава широката законодателна дискреция за преосмисляне на института, а испанският Конституционен трибунал прилага „еволутивно тълкуване“, като разглежда конституцията като „живо дърво“, способно да адаптира смисъла си към съвременните обществени нужди.

Успоредно с трансформациите в семейното право, изследователският фокус се насочва върху юридическото признаване на пола и правата на интерсекс хората. Анализира се глобалният преход от биополитическия модел, основан на принудителна медицинска патологизация и стерилизация (като пример се посочва историческият анализ на германския TSG), към съвременния модел на самоопределение, при който държавната роля се трансформира от конститутивна в чисто декларативна. Тази тенденция е последвана от примери със законодателствата на Малта, Испания и новия германски закон (SBGG). Обръща се специално внимание на деконструкцията на бинарния модел чрез признаването на небинарни идентичности и защитата на интерсекс децата от недоброволни „нормализиращи“ операции – процес, който разрешава колизията между родителската власт и правото на телесна неприкосновеност („право на отворено бъдеще“).

За да се постигне всеобхватност на функционалния анализ, изложението навлиза в спецификите на постсоциалистическото пространство на Централна и Източна Европа (ЦИЕ). Анализът разкрива вътрешно разделение, което опровергава мита за единен, консервативен източен блок. От едната страна се позиционира „еманципиращият модел“ (Словения и Естония), при който правото се използва като инструмент за интеграция и преодоляване на дискриминацията чрез съдебен активизъм или смела законодателна инициатива. От другата страна се разглежда „ограничителният модел“ (Унгария, Полша и България), където конституционните текстове и процедури се инструментализират („конституционализъм на злоупотребата“) за активно изключване, институционализиране на хетеронормативността и издигане на бариери пред наднационалните правозащитни стандарти под претекста за запазване на конституционната идентичност.

В обобщение на разнопосочните тенденции анализът извежда ясна типология на конституционните подходи, като обособява конфликта между доктрината на статичното право (формалистичен оригинализъм, характерен за България) и доктрината за Конституцията като „живо право“ (телеологично тълкуване в името на човешкото достойнство). Подчертава се, че степента на защита не е исторически предопределена, а е резултат от съзнателен суверенен избор – дали националният правопорядък ще

възприеме съдебния диалог и европейската интеграция, или ще се ограничи до съдебната съпротива и институционалната изолация.

2.3.2. Глава четвърта: стандарти на наднационалното право (вертикален анализ)

За да изследва външните граници на националната суверенна преценка, четвъртата глава осъществява „вертикален анализ“ на правозащитните стандарти, като изследва структурната колизия между рестриктивната национална рамка и еволютивните императиви на наднационалния правов ред. Фокусът е поставен върху задълженията на Република България по силата на чл. 5, ал. 4 от Конституцията, който утвърждава примата на международното право.

Вертикалният анализ започва с изследване на стандартите на Съвета на Европа и практиката на ЕСПЧ. В този контекст се проследява еволюцията на защитата по член 8 във връзка с член 14 от ЕКПЧ – от първоначалните негативни задължения (фазата на декриминализация в делото *Dudgeon*) към установяването на строги позитивни задължения. Ключово значение в практиката има решението *Fedotova*, което императивно задължава държавите членки да осигурят правна рамка за признаване на еднополовите семейства. Тази доктрина намира директно приложение за България чрез осъдителното решение по делото *Коилова и Бабулкова*, което делегитимира пасивността на националния законодател. С разширяване на обхвата на дължимата защита, анализът паралелно проследява развитието на защитата относно джендър идентичността (делата *Goodwin*, *A.P. v. France* и *Я.Т. срещу България*), при което ЕСПЧ отхвърля изискването за стерилизация. Анализът на конвенционалните стандарти се допълва от изследване на позитивните задължения за разследване на престъпления от омраза (делото *Стоянова срещу България*), като се критикува българската процесуална практика за квалифициране на тези деяния като обикновено „хулиганство“ – подход, който пряко нарушава задължението за демаскиране на дискриминационния мотив.

Отвъд рамките на Съвета на Европа, изследователският фокус се пренася върху автономната правна система на Европейския съюз. Разглежда се централната роля на Хартата на основните права (и по-специално изричната забрана за дискриминация по член 21) и практиката на Съда на ЕС, която използва фундаменталното право на свободно движение като инструмент за преодоляване на националните ограничения. Този процес е представен чрез анализ на знакови решения на Съда в Люксембург. Сред тях се откроява делото *Coman*, което утвърждава полово неутралното тълкуване на понятието „съпруг“ за целите на пребиваването. Тази линия е надградена от делото

В.М.А. срещу Столична община („Бебе Сара“), което задължава държавата да признае родителската връзка, установена в друга държава членка, за да гарантира свободното движение на детето. Най-новата наднационална съдебна практика, обективирана в делата *Mirin*, *Шупова* и *Cupriak-Trojan*, налага императив за взаимно признаване на гражданския статут, включително придобита джендър идентичност и сключен граждански брак в друга държава членка.

Синтезирането на тази наднационална юриспруденция води до фундаменталния конституционен извод, че правото на ЕС функционира като действащ конституционен коректив. Доктрината за примата на правото на ЕС задължава националния съдия да остави без приложение всяка вътрешна норма или тълкувателно решение на висшите национални съдилища, които възпрепятстват пълното признаване на статута на ЛГБТИК+ гражданите на ЕС. Наднационалният натиск лишава от легитимност позоваването на „националната конституционна идентичност“ като оправдание за дискриминация и налага преход към отворен и плуралистичен конституционализъм.

2.4. Част трета: конституционноправен режим и практика в Република България

2.4.1. Глава пета: анализ на българската конституционна и правна рамка

С навлизането в същинската национална проблематика, петата глава пренася аналитичния фокус върху вътрешния правен ред на Република България. Изследва се механизмът, чрез който националните институции трансформират гъвките конституционни понятия в непреодолими прегради пред защитата на основните права. Този процес създава дълбок разрыв между международноправната обвързаност на държавата и нейната вътрешна институционална реалност.

За да се деконструира този механизъм, изложението подлага на критичен анализ тълкуването на четири основни конституционни принципа. На първо място, изследва се колизията между примата на международното право (чл. 5, ал. 4 от КРБ) и концепцията за конституционната идентичност: Разглежда се „съдебният суверенизъм“ на КС, като знаковото Решение № 13/2018 г. е подложено на остра критика заради „конституционализирането на биологичния детерминизъм“. Доказва се, че КС използва като средство понятия като „обществен морал“ и „традиция“, издигайки ги в ранг на върховни ценности, за да създаде фактически имунитет на националното право срещу еволютивните европейски стандарти – подход, който води до „суспендиран примат“ и институционален блокаж.

Този рестриктивен подход рефлектира пряко върху концепцията за достойнство на личността (чл. 4, ал. 2 от КРБ): Анализира се системното подчиняване на индивидуалното достойнство в полза на конформизма и социокултурния комфорт на мнозинството. Критикува се липсата на изрично кодифицирано право на „свободно развитие на личността“ и дефицитът на пропорционалност в съдебния контрол, при който административното удобство надделява над идентичността.

Пряко следствие от това стесняване на правозащитната рамка е и деформирането на принципа на равенство (чл. 6 от КРБ): Разглежда се догматичният конфликт между отграничителното изброяване на защитените признаци в Конституцията и „отворената“ законова рамка на ЗЗДискр. Критикува се формалистичният „симетричен подход“ на съдилищата, който маскира социалното изключване като процедурна справедливост. В противовес на тази практика се обосновава необходимостта от преход към материално равенство и разширително тълкуване на признака „лично и обществено положение“.

На последно място в тази догматична група се деконструира редукционистското тълкуване на правото на личен живот (чл. 32 от КРБ), което свежда принципа до „правото да бъдеш оставен на мира“. Анализира се ТР № 2/2023 г. на ВКС като акт, който грубо накърнява самоопределението на транс хората. Обосновава се, че липсата на правно признаване на семейния живот (чрез брак или партньорство) не е просто институционална пасивност, а активна форма на дискриминация, която води до имуществени, наследствени и процесуални дефицити.

Отвъд чисто конституционния текст, изследователският интерес обхваща и специалното антидискриминационно законодателство, с акцент върху парадокса на Закона за защита от дискриминация (ЗЗДискр). Въпреки че законът изрично защитава „сексуалната ориентация“ и промяната на пола, правоприлагането страда от тежки празноти: първо, националните съдилища проявяват „институционална пасивност“ спрямо непряката дискриминация, и второ, КЗД действа като пасивен регистратор, като избягва проактивна намеса срещу структурни проблеми.

Пример за структурните дефицити, който заема централно място в главата, е конституционната критика на измененията в Закона за предучилищното и училищното образование от ДВ, бр. 69 от 2024 г. Излагат се аргументи за нарушение на нормотворческите принципи, изразяващи се в липса на оценка на въздействието и диспропорция между демографски мотиви и образователен предмет. Доказва се, че легалната дефиниция за „нетрадиционна сексуална ориентация“ е в пряка колизия със

33Дискр, а понятието „популяризиране“ функционира като инструмент за възбрана върху знанието и административна репресия. За да се изтъкне мащабът на законодателния регрес, той се съпоставя с решението на Съда на ЕС срещу Унгария (C-769/22), за да се докаже пряко нарушение на ценностите на ЕС. Критикува се и пасивността на президентската институция (неупражняване на вето), с което се изчерпват защитните механизми на правовата държава.

Целият този теоретичен и нормативен анализ намира своето потвърждение чрез анализ на казуса с отменения драг уъркшоп в Студентския дом (2025 г.). Чрез решенията на АССГ и ВАС се разкрива явлението „структурна хомофобия“ в съдебната система. Съдът утвърждава „ветото на хулигана“ (като отказ от държавния монопол върху насилието), използва административен формализъм като инструмент за „другосване“ и валидира обществените предразсъдъци (презумпцията за *a priori* „покваряващ“ ефект), като маскира изключването зад процедурни аргументи за сигурност.

2.4.2. Глава шеста: практика на конституционния съд и националните съдилища – казуистичен анализ

Като продължение на теоретичния и нормативен модел, шестата глава на дисертационния труд предлага детайлен казуистичен анализ на националната правораздавателна дейност. Изложението проследява институционалния регрес към юридически формализъм и биологичен детерминизъм, докато разкрива механизма, чрез който висшите съдилища трансформират Конституцията от инструмент за защита на правата в средство за социално изключване.

В центъра на казуистичния преглед първоначално застава практиката на Конституционния съд, като фокусът е поставен върху две знакови решения. Критичната деконструкция на мотивите към Решение № 13/2018 г. осветлява начина, по който съдът изгражда понятието за традиционно човешко общество като конституционен императив. Разкрива се тежък методологически пропуск и се доказва, че КС създава конституционен мит, основан на неточни представи за биологията. Този акт институционализира натуралистичната грешка и се превръща в инструмент за дехуманизация на лицата извън бинарния модел. Логическата ескалация на рестриктивната логическа линия намира израз в Решение № 15/2021 г., което представлява акт на абсолютно догматично фиксиране на смисъла. Чрез него съдът действа като квази-учредителна власт, абсолютизира биологичния детерминизъм и

употребява националната идентичност като териториален щит срещу наднационалното право. Този подход поставя транс и интерсекс хората в състояние на правна несигурност и води до извода за криза на експертността и съдебно институционализиране на безправието.

Изоляционистката конституционна доктрина неизбежно рефлектира върху практиката на общите съдилища. По отношение на юридическото признаване на пола се проследява регресивната трансформация в практиката на Върховния касационен съд. Констатира се преход от хуманистични решения преди 2021 г. до абсолютната забрана, наложена с Тълкувателно решение № 2/2023 г. Отказът на Върховния касационен съд да признае джендър идентичността е квалифициран като институционална абдикация, която пряко накърнява човешкото достойнство и нарушава задължителните стандарти на ЕСПЧ, установени по делата на *Я.Т. и П.Х. срещу България*.

Успоредно с тази тенденция в гражданското правораздаване, изследването извършва хронологичен анализ на практиката на Върховния административен съд в периода 2019–2025 г. по дела, отнасящи се до признаването на еднополови семейства. Описва се еволюцията от строг текстуализъм и отказ за признаване на брак през създаването на фрагментиран правен субект до открит институционален консерватизъм, който използва обществения ред като бланкетна преграда пред наднационалните норми.

Административноправният анализ обхваща и противоречивата практика на Върховния административен съд относно предоставянето на бежански статут на ЛГБТИК+ лица. Констатира се сериозна непоследователност в правораздаването: докато в някои хипотези съдът отчита прогресивно държавната репресия в страни като Руската федерация, в други се наблюдава регрес към формализъм и изискване за минало физическо насилие. Тази липса на предвидимост не само създава правна несигурност за търсещите закрила, но и утвърждава цялостния извод за системен правозащитен дефицит в националната съдебна система.

3. Заключение

Заключителната част на дисертационния труд синтезира резултатите от проведеното изследване и потвърждава изходната хипотеза за наличието на дълбок

структурен конституционен парадокс в българския правен ред. Този парадокс се изразява в острата несъвместимост между формално прокламираните принципи на равенство и върховенство на правото и фактическото състояние на нормативно мълчание, което функционира като активен механизъм за институционална маргинализация на ЛГБТИ хората. В теоретичен план, изследването обобщава, че традиционният правен позитивизъм е методологически недостатъчен за разкриване на идеологическите структури на изключването. Вместо това, чрез прилагането на деконструктивен прочит е доказано, че привидно неутрални правни понятия като обществен ред и добри нрави се инструментализират за налагане на хетеронормативен и бинарен модел.

Концептуалният извод намира своята историческа опора в анализа, който оборва мита за изконния правен консерватизъм на българската държава. Проследяването на нормативния генезис установява, че либералният фундамент в следосвобожденското право е бил по-прогресивен от редица западни системи, а съвременната институционална инерция е продукт на тоталитарни наслоявания. С пренасянето на тези констатации в сравнителноправен и наднационален план се констатира сблъсък между еволютивния конституционен модел на европейското пространство и рестриктивния формалистичен оригинализъм, възприет от националните правни системи. Като единствен правен изход от тази колизия, анализът доказва, че българският съдия е изправен пред неотменимото задължение да остави без приложение всяка национална норма или тълкувателно решение на Конституционния съд, които влизат в противоречие с императивите на Хартата на основните права на ЕС.

На този фон, казуистичният преглед на националната съдебна практика осветлява недвусмислено феномена на структурната хомофобия. Установява се, че чрез технократски формализъм и биологичен детерминизъм съдилищата абдикират от ролята си на гарант за правата на човека и превръщат ЛГБТИК+ субекта в лице, лишено от пълноценна правосубектност. С тези ключови изводи трудът изпълнява основната си научна цел, като предлага не само критичен прочит на съществуващите дефицити, но и догматична основа за тяхното преодоляване в духа на съвременния европейски конституционализъм.

4. Научни и научно-приложни приноси на дисертационния труд

4.1. Научно-теоретични приноси

Трудът се отличава с прилагането на оригинална научна методология към изследваната проблематика, като интегрира деконструктивния подход за изследване на системното напрежение между действащото позитивно право и институционалната фактология. Чрез възприемането на органичен, интегративен подход към правата на човека се надмогват ограниченията на класическия правен позитивизъм, а рамката предоставя аналитичен инструмент за разкриване на латентните механизми на нормативното изключване на уязвими групи. Концептуалната основа е съобразена с еволютивните стандарти на ЕСПЧ и Съда на ЕС, посредством което се преодолява догматичното смесване на основни категории (като пол, джендър, джендър идентичност, сексуална ориентация и полови характеристики) и се изгражда стабилен фундамент за правосъобразно и антидискриминационно правоприлагане в унисон с европейските стандарти.

Основните научно-теоретични приноси, надграждащи тази методология, могат да бъдат систематизирани по следния начин:

- Осъществяване на първото по рода си в българската правна доктрина цялостно историко-правно изследване на статута на ЛГБТИ хората в България: Ретроспективният преглед от следосвобожденския период до приемането на действащата конституция оборва митологемите за изконния правен консерватизъм на българската държава. Анализът доказва, че съвременното рестриктивно правоприлагане е резултат от тоталитарно наследство.
- Провеждане на задълбочено сравнително-конституционно изследване на избрани правни системи: Чрез функционалния метод се систематизират подходите държави от Западна и Източна Европа, с което се деконструира наративът за „културната изключителност“. Анализът извежда ясна типология на конституционните модели и демонстрира, че степента на защита на основните права е въпрос на суверенен демократичен избор, а не на непреодолима историческа предопределеност.
- Разработване на нов за българската правна наука двуизмерен – хоризонтален и вертикален – анализ на правозащитните стандарти: Изследването детайлизира структурната колизия между рестриктивната национална рамка и еволютивния

наднационален правен ред на ЕС и Съвета на Европа. Установява се не само догматичната несъвместимост, но се обосновава и процесуалното задължение на националния съдия да действа като гарант за примата на правото на ЕС, оставяйки без приложение противоречащите му вътрешни норми.

- Извършване на мащабен и критичен казуистичен анализ на актуалната съдебна практика: Чрез метода на плътното описание се подлагат на критичен разбор мотивите на КС и върховните съдилища. Този микроанализ осветлява феномена на съдебния формализъм и разкрива догматичните механизми, водещи до „структурна хомофобия“ и абдикация на съдилищата от тяхната правозащитна функция, в резултат на което субектът се лишава от пълноценна правосубектност.

4.2. Научно-приложни приноси (Предложения *de lege ferenda*)

Стъпвайки върху тези теоретични основи, научно-приложните приноси на дисертационния труд се изразяват в систематизирането на ключовите дефицити в правната защита и формулирането на цялостен модел от предложения *de lege ferenda* за тяхното преодоляване:

- В областта на семейното право: преодоляване на нормативния вакуум, който обрича еднopolовите двойки на правна несигурност и генерира феномена на „куцащи“ правоотношения при трансгранично движение, чрез приемането на специален закон за гражданските съюзи или регистрираното партньорство. Този акт следва да уреди пълния спектър от имуществени и неимуществени права, като осигурява статут, съпоставим с този на брака.
- В сферата на гражданското състояние и телесната неприкосновеност:
 - Въвеждане на бърза, прозрачна и достъпна административна процедура за юридическо признаване на пола, основана изцяло на принципа на декларативното самоопределение и напълно отделена от изисквания за медицински интервенции.
 - Въвеждане на изрична законова забрана за извършване на необратими нормализиращи хирургически интервенции върху интерсекс деца без тяхното информирано съгласие.

- В областта на материалното наказателно право: преодоляване на фрагментарната защита срещу престъпленията от омраза чрез допълване на съответните квалифицирани състави в Наказателния кодекс с изричното включване на признаците „джендър идентичност“ и „полови характеристики“.
- В областта на образователното законодателство: незабавна отмяна на дискриминационните разпоредби в Закона за предучилищното и училищното образование (ДВ, бр. 69 от 2024 г.), ограничаващи „нетрадиционната сексуална ориентация“, като задължително условие за възстановяване на правовата държава и гарантиране на съответствието с правото на ЕС и свободата на изразяване.

5. Бъдещи изследвания

Естествено продължение на настоящия дисертационен труд са насоките за бъдещо развитие на научноизследователската дейност в разглежданата материя, които са ориентирани към задълбочаване на анализа в специфични и все още недостатъчно проучени правни сфери.

Като непосредствена изследователска задача се очертава необходимостта от самостоятелен медицинско-правен анализ на статута на интерсекс хората в България. Този специфичен сегмент изисква фокусирано изследване на баланса между границите на родителската власт, правото на телесна неприкосновеност и преодоляването на медицинския патернализъм.

Отвъд въпросите на индивидуалната автономия, изследователският хоризонт следва да обхване изследването на сложните трансгранични казуси, свързани с родителските права в еднополовите семейства. Специфичните хипотезите на асистирана репродукция и осиновяване генерират конфликти между правните системи, при които настоящият правният вакуум застрашава непосредствено най-добрия интерес на детето.

На макросоциално ниво, перспективна насока за бъдещо научно дирене е свързана с икономическия анализ на правото и дискриминацията. Този интердисциплинарен подход би позволил количествено измерване на негативните последици, които социалното и нормативно изключване на ЛГБТИК+ хората нанасят върху националното стопанство, демографските процеси и инвестиционната среда.

6. Публикации във връзка с темата на дисертационния труд

- От правен вакуум към самоопределение: сравнителен анализ на юридическото признаване на пола в България и Германия. Годишник на Департамент „Право“ на Нов български университет 2024: Година тринадесета. С.: Издателство на Нов български университет, 2026. [под печат]
- Дискриминация, основана на сексуална ориентация и джендър идентичност в България. Сборник доклади от международна научна конференция, 19–20 април 2024 г., НБУ. Защита от дискриминация в България, в Европа и в света. Поредица Форум „Юридически изследвания“. Книга трета. С.: Издателство на Нов български университет, 2025, с. 440–453.
- Правно-исторически преглед на правата на ЛГБТИК+ през XIX и XX век на територията на днешна Република България. Годишник на Департамент „Право“ на Нов български университет 2023: Година дванадесета. Издателство на Нов български университет, 2024, с. 176–195.
- Домашно насилие при еднополовите двойки. Реформата на защитата от домашно насилие. Сборник с доклади от научна конференция. С.: Българска академия на науките. Институт на държавата и правото, 2024, с. 231–245.